

**MORFOLOGIYA BO‘LIMIDA OT SO‘Z TURKUMINING O‘RNI VA
AHAMIYATI
(FRANSUZ VA O‘ZBEK TILLARI MISOLIDA)**

Islomov Dilshod Shomurodovich
BuxDU doktoranti (DSc)

Allayarova Umida Baxadirovna
BuxDu talabasi

ARTICLE INFO.

Kalit so‘zlar: Otlar tildagi o‘rni, Morfologik tuzilma, Grammatik shakllar, Semantik tizim, Kommunikativ tizim, So‘z turkumlari, abstrakt.

Annotatsiya

Ushbu maqolada otlarning til tizimidagi o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Otlar tilda asosiy so‘z turkumlaridan biri bo‘lib, ular narsa, shaxs, joy, hodisa va tushunchalarning nomini ifodalaydi. Maqolada otlarning grammatik, semantik, va kommunikativ tizimdagi roliga e‘tibor qaratiladi. Shuningdek, otlarning morfologik shakllari, qo‘shimchalar yordamida shakllanishi, grammatik kategoriyalarni ifodalashi va jumlada o‘z o‘rnini ko‘rsatishdagi ahamiyati yoritiladi. Otlarning tildagi o‘rni, ular tilning asosiy leksik va grammatik birligi sifatida ma‘lum bir madaniyatni, fikrni va dunyoqarashni ifodalashda o‘ziga xos o‘rin tutadi.

<http://www.gospodarkainnowacje.pl/> © 2024 LWAB.

Tilshunoslikda ot so‘z turkumi muayyan bir tilda eng asosiy so‘z turkumlaridan biri hisoblanadi. Ular nafaqat tilning leksik tarkibini, balki, grammatika va semantika tizimini shakllantirishda asosiy omillardan biri bo‘lib xizmat qiladi. Otlarning tilda tutgan o‘rni, uning ifodalanadigan tushunchalar va grammatik munosabatlarning aniq va to‘liq bo‘lishini ta‘minlashdan iborat. Bu so‘z turkumi yordamida narsalar, hodisalar, shaxslar va tushunchalar nomlanadi hamda ularning turli grammatik shakllari ifodalanadi..

Ot so‘z turkumi til sathidagi asosiy sintaktik birliklardan biri bo‘lib, gapda ega, to‘ldiruvchi, hol va aniqlovchi kabi vazifalarni bajaradi. Otlarning grammatik shakllari, kelishik qo‘shimchalari, ko‘plik va egalik tushunchalarini ifodalash, jumllarni to‘liq va mazmunli qilishda muhim ahamiyatga egaligi bilan ajralib turadi desak mubolag‘a bo‘lmaydi.

Mashhur o‘zbek yozuvchisi, tilshunos Alisher Navoiy “tilning nazariy asoslarini yoritishda otlarni "nomlovchi so‘zlar" deb ta‘riflansa, rus tilshunos olimi Lev Vladimirovich Shcherba esa ot so‘z turkumi haqida - "Otlar nafaqat nomlash funksiyasini bajaradi, balki gap tarkibida bosh qism (predmet) sifatida ham xizmat qiladi." deb bildirgan fikri bu so‘z turkumning nafaqat morfologiya bo‘limida, balki, jahon tilshunosligida o‘z o‘rniga egaligini ko‘rsatadi¹.

¹ Shcherba, Lev V. *Language System and Speech Activity*. Moscow: Nauka, 1974.

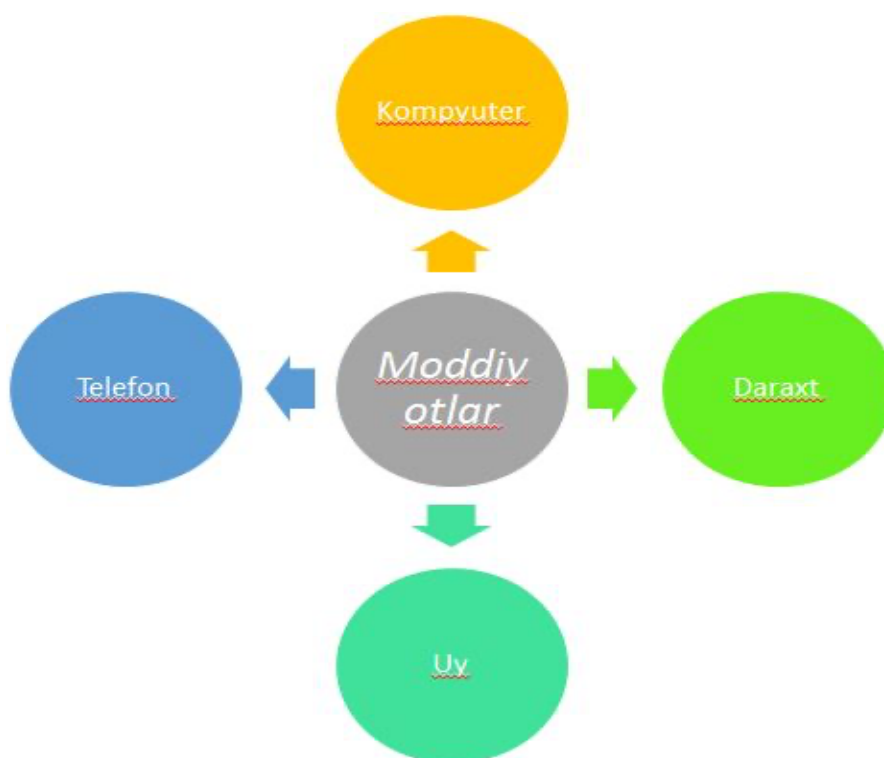
Shvetsariyalik mashhur lingvist Ferdinand de Saussure esa “otlarni nafaqat obyektlarni nomlash vositasi, balki tildagi konseptual tizimning bir qismi” deb hisoblagani yuqoridagi fikrlarni to’ldiradi va ot soʻz turkumi funksiyasini yanada kengaytiradi².

Masalan: oʻzbek tilida otlarning koʻplik shakli **-lar, -lar** qoʻshimchalarini qabul qiladi. Shuningdek, otlar egalik qoʻshimchalarini olish orqali ega va mulk oʻrtasidagi bogʻliqlikni namoyon qiladi (-im, -imiz kabi shakllar).

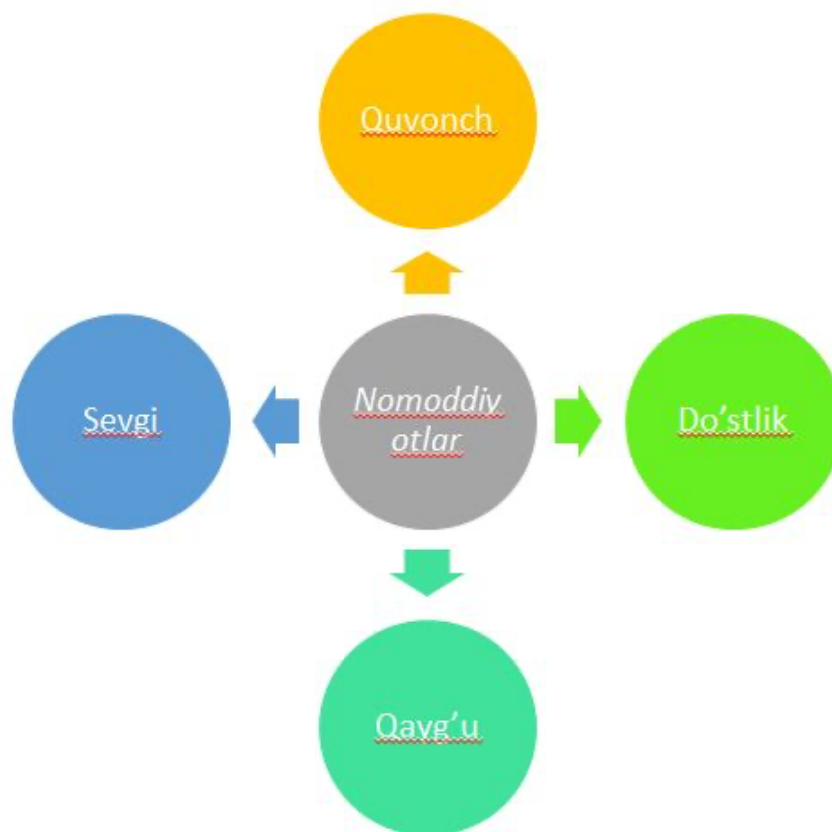
Otlarning tilda tushunchalarni nomlash va guruhlashdagi oʻrni alohida ahamiyatga ega. Har bir ot aniq bir predmet yoki tushunchani ifodalash uchun xizmat qiladi. Masalan, **“kitob”** soʻzi aniq bir predmet nomini bildirsa, **“doʻstlik”** soʻzi esa mavhum bir tushuncha sifatida ishlatiladi. Shu bilan birga, otlar tilni boyitishda, turli soʻz birikmalari va yangi soʻzlar hosil qilishda ham muhim rol oʻynaydi. Masalan, **“mehnat”** soʻziga -kash qoʻshimchasi qoʻshilib, yangi soʻz yani **“mehnatkash”** soʻzi hosil boʻlishini koʻrish mumkin.

Otlarning semantik ahamiyati, aniq narsalar, tushunchalar va hodisalarni nomlash orqali tilni boyitishi va har bir soʻzga maʼno yuklashi til sathidagi grammatik kategoriyalarni namoyon qiladi. Moddiy otlar jismoniy mavjud boʻlgan narsalarni ifodalasa, nomoddiy otlar abstrakt tushunchalarni bildiradi.

Masalan:

² Saussure, Ferdinand de. *Course in General Linguistics*. New York: McGraw-Hill, 1959.

Otlar nafaqat harakatni va narsalarni ifodalash, balki tasavvurlar, tuyg'ular, tushunchalar va abstrakt ma'lumotlarni ham ifodalaydi. Bu, o'z navbatida, tilning semantik rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Otlarning semantikasi vaqt o'tishi bilan kengayadi, yangi otlar va ularning ma'no shakllari paydo bo'ladi. Masalan, "dunyo" so'zi nafaqat yer yuzasidagi joyni bildiradi, balki butun koinotni anglatadi.

Otlar muloqotda asosiy axborot birligi sifatida ishlatiladi. Ular yordamida biz atrof-muhitdagi voqealar, ob'ektlar va tushunchalar haqida ma'lumot beramiz. Otlar jumladan tushunchaning aniq va to'g'ri ifodalanuvchisidir. Muloqotda otlar orqali odamlar o'zaro aloqada bo'lib, o'z fikrlarini aniq, to'g'ri va tushunarli ifodalashadi. Ularning kommunikativ roli katta, chunki ular tomonidan bildiruvchi ma'no boshqa so'z turkumlari yordamida yanada aniqroq va to'liqroq ifodalanadi.

Otlar kommunikatsiya jarayonida asosiy axborot birligi sifatida xizmat qiladi. Tildagi asosiy axborotlarni, xususan, voqealarni, tushunchalarni va holatlarni bildirishda otlar eng muhim vositadir. Har bir so'z jumlada o'ziga xos vazifani bajaradi va axborot almashinuvini samarali qilishda katta rol o'ynaydi. Otlar yordamida biz aniq bir predmetni, tushunchani yoki hodisani bildirganimizda, muloqotdagi mazmun yanada to'g'ri aniqlanadi.

Otlar til tizimidagi o'zgaruvchan so'zlar sifatida qaraladi, chunki ular yangi sharoitlar va kontekstlarda o'zgarishi mumkin. Buning asosiy sababi, otlarning semantik maydoni doimiy ravishda kengayib borishi, yangi turdagi ma'lumotlarni o'z ichiga olishi va tildagi kommunikativ ehtiyojlarga javob berishidir. Masalan, telefon so'zi dastlab faqat telefon qurilmasini bildirgan bo'lsa, hozirda u internet orqali gaplashish, video qo'ng'iroq qilish kabi yangi funktsiyalarni ham bildiradi.

Otlar til tizimidagi o'zgaruvchan so'zlar sifatida qaraladi, chunki ular yangi sharoitlar va kontekstlarda o'zgarishi mumkin. Buning asosiy sababi, otlarning semantik maydoni doimiy ravishda kengayib borishi, yangi turdagi ma'lumotlarni o'z ichiga olishi va tildagi kommunikativ ehtiyojlarga javob berishidir. Masalan, telefon so'zi dastlab faqat telefon qurilmasini bildirgan bo'lsa, hozirda u internet orqali gaplashish, video qo'ng'iroq qilish kabi yangi funktsiyalarni ham bildiradi.

Otlarning boshqa soʻz turkumlari bilan oʻzaro bogʻlanishi tilda maʼno toʻgʻriligini taʼminlaydi. Ularning eng yaqin munosabati feʼl bilan boʻlib, feʼlning harakati yoki holati ot yordamida aniqlanadi. Sifat va ot oʻrtasida ham yaqin aloqalar mavjud, chunki sifatlar otlarga qoʻshilishi orqali ularga yangi maʼnolar yuklanadi. Misol uchun: yashil daraxt, uzun yoʻl.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, otlarning til tizimidagi oʻrni nihoyatda katta. Ular tilning asosiy leksik birligi sifatida narsa va tushunchalarni nomlash, grammatik shakllar va kategoriyalarni ifodalashda ishtirok etadi. Otlar soʻz yasashda, yangi tushunchalar yaratishda va muloqotda axborotning aniq va toʻgʻri uzatilishida muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, otlarning til tizimidagi roli faqat grammatik va semantik emas, balki kommunikativ tizimda ham katta ahamiyatga ega hisoblanadi. Otlar nafaqat harakatni va narsalarni ifodalash, balki tasavvurlar, tuygʻular, tushunchalar va abstrakt maʼlumotlarni ham ifodalaydi. Otlarning semantik ahamiyati, aniq narsalar, tushunchalar va hodisalarni nomlash orqali tilni boyitishi va har bir soʻzga maʼno yuklashi til sathidagi grammatik kategoriyalarni namoyon qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar roʻyxati:

1. Abdullayev, N. (2017). Oʻzbek tilining morfologiyasi. Toshkent: Oʻzbekiston davlat nashriyoti.
2. Babayev, A. (2005). Oʻzbek tilining grammatika asoslari. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
3. Gulyamov, A. (2009). Fransuz tili grammatikasi. Toshkent: Oʻzbekiston Milliy universiteti nashriyoti.
4. Shomurodovich I. D. À PROPOS DU TERME PHONOPSYCHOLOGIE //Conferencea. – 2023. – C. 45-47.
5. Shomurodovich I. D. LE ROLE DE L'EMOTION EN PHONOPSYCHOLOGIE //Conferencea. – 2023. – C. 77-79.
6. Islomov D. HIS-TUYGʻUNING PAYDO BOʻLISHI, UNING ASOSIY HOLATLARI PSIXOLOG OLIM KERROLL ELLIS IZARD TALQINIDA //Fargʻona davlat universiteti. – 2024. – №. 2. – C. 96-96.
7. Islomov D. TILSHUNOSLIKDA FONOPSIXOLOGIYA ATAMASINING KIRIB KELISHI //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2024. – Т. 47. – №. 47.
8. Islomov D. S. The Definition of The Concepts of «Phoneme» and «Phonostylistics». Middle European Scientific Bulletin, 9 [Электронный ресурс].
9. Islomov D. S. SIMILARITY ASPECTS OF UZBEK AND FRENCH PHONETICS //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. – 2023. – Т. 10. – №. 10.
10. Shomurodovich I. D. THE EMERGENCE OF PSYCHOLINGUISTICS, THE SCIENTISTS'SCIENTIFIC-THEORETICAL VIEWS AND ITS CONNECTION WITH OTHER SCIENCES //JOURNAL OF MULTIDISCIPLINARY BULLETIN. – 2023. – Т. 6. – №. 5. – C. 213-218.
11. Туйбоева, Шахноза. "TRANSLATION ISSUES AND STRATEGIES TO ENSURE NATIVE FUNCTIONALITY." ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz) 45.45 (2024).
12. Tuyboeva, Shakhnoza. "THE INTERPRETATION OF UNUSUAL CASES IN SENTENCE CONSTRUCTION IN THE FRENCH LANGUAGE." *Innovative Development in Educational Activities* 2.6 (2023): 344-347.
13. Shakhnoza, Tuyboeva. "STRIKING A BALANCE IN ENSURING THE FUNCTIONALITY OF THE ORIGINAL IN THE TRANSLATION." "GERMANY" MODERN SCIENTIFIC RESEARCH: ACHIEVEMENTS, INNOVATIONS AND DEVELOPMENT PROSPECTS 9.1 (2023).

14. Туйбоева, Шахноза. "Inversive Clauses and Intonation in French." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 33.33 (2023).
15. Туйбоева, Шахноза. "Fransuz tilida sodda gap tarkibiy qismlarini tarjima qilishda yuzaga keladigan muammolar yechimi." *ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz)* 30.30 (2023).
16. Islomov D. S. The Definition of The Concepts of «Phoneme» and «Phonostylistics». *Middle European Scientific Bulletin*, 9 [Электронный ресурс].
17. Islomov D. Ўзбек тилига махсус фонетик ва фоностилистик эффект берувчи аллитерация тушунчаси ва санъати ҳақида //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2022. – Т. 16. – №. 16.
18. Islomov D. ФОНЕМА ВА ФНОСТИЛИСТИКА ФОНЕМА ВА ФНОСТИЛИСТИКА ТУШУНЧАЛАРИГА ДОИР ИЛМИЙ-НАЗАРИЙ КАРАШЛАР //ЦЕНТР НАУЧНЫХ ПУБЛИКАЦИЙ (buxdu. uz). – 2020. – Т. 1. – №. 1.
19. Islomov D. S. The articulation of sounds in french //International Multidisciplinary Journal for Research & Development. – 2023. – Т. 10. – №.